

GenEtnologi

Om tvärvetenskapens vedermödor och belöningar

SUSANNE LUNDIN och LYNN ÅKESSON är docenter vid Etnologiska institutionen, Lunds universitet. De har arbetat tillsammans sedan 1993. Forskningsprojektet "Kroppens förvandlingar" manifesterades bl.a. i den gemensamt redigerade antologin *Kroppens tid: om samspelet mellan kropp, identitet och samhälle* (1996), i engelsk utgåva *Bodytime*, samt i *Susanne Lundins Guldägget: föräldraskap i biomedicinens tid* (1997) och *Lynn Åkessons Mellan levande och döda: föreställningar om kropp och ritual* (1997). 1997 startade det tvärvetenskapliga projektet "Genetik, genteknik och vardagsetik". Från detta projekt har hitintills boken *Gene Technology and the Public: an Interdisciplinary Perspective* (red. Lundin-Ideland 1997) publicerats.

den här artikeln är skriven ur ett behov, en önskan att dryfta vart vårt forskningsarbete är på väg.¹ Under de senaste sex åren har vi rört oss på olika slags naturvetenskapliga och medicinska arenor – allt från forskningslaboratorier till medicinska mottagningar och obduktionssalar. Utmärkande för dessa studier, och i kontrast till våra tidigare arbeten om landsbygdens original och städers elitarbetare, är inriktningen på tvärvetenskap. Drivfjädern är ett intresse för vilka frågeställningar som är angelägna för discipliner utanför det humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnesområdet. Men också en nyfikenhet på vad som händer då fältarbete kombineras med samarbete på fältet.

Alla former av fältarbeten försätter forskaren i en rad knepiga situationer. Det rör sig om välkända svårigheter som omöjligheten att "go native" parad med etnocentrism, men också representationskritik och reflexivitet. Arbetet i våra tvärvetenskapliga projekt aktualiserar flera av dessa metod- och analysfrågor, samtidigt som nya frågetecken reses. Vad innebär det till exempel att vårt nuvarande fält är impregnerat med den speciella status som avancerad medicinsk forskning tillskrivs? Och hur hanterar vi det faktum att på detta sätt tillhandahålls inte bara empiriska data utan även analytiska redskap? Nämligen att läkare, genetiker och mikrobiologer är å ena sidan informanter (liksom deras patienter vilka intervjuas av oss), å andra sidan partners i vårt gemensamma forskningsarbete. Här uppstår en svårighet att skilja på vad som är kunskapsinhämtning och kunskapsproduktion.

Den medicinska världen som läkare och naturvetenskapliga forskare representerar, utgör även den en akademisk miljö. Som sådan väcker den hos oss ett igenkännande. En upplevelse av att agera på mammas gata, utan

den litet skuldmedvetna känslan som annars kan uppstå vid studier av "folket", som till exempel i intervjuer med patienter. Här utspelar sig en välkänd process mellan expertisen ("vi") kontra lekmän och patienter ("dom"). Kollegialiteten mellan etnologen och naturvetaren är dock vanskelig och mötet utmärks inte enbart av samförstånd. Den är också en konfrontation mellan två vetenskapsdiscipliner som karakteriseras av specifika kulturella särdrag. Humaniora respektive naturvetenskap bärs onekligen fram av mycket olikartade självbilder och synsätt.

I det följande vill vi ge exempel på några av tvärvetenskapens vedermödor och be-löningar. Läsaren får möta några utsnitt ur våra fältarbeten. Först ut är Susanne Lundin med reflektioner om det kulturella immunsystemet. Därefter resonerar Lynn Åkesson om etnologiska preparat. Bland annat.

KULTURELLT IMMUNSYSTEM

Grus i maskineriet

Kroppar som försiktigt skruvar på sig och blickar som söker en fast punkt. En hållpunkt som jag borde utgöra, eller åtminstone min mun som ivrigt rör sig för att där framme vid föreläsningspodiet presentera forskningsresultat. Det går dock inte att ta miste på: ett sådant fokus utgör jag inte. Och ändå är helt visst budskapet angeläget för åhörarna och tillika är orden noga inövade; för litet ovan känns det trots allt att föreläsa inför en sådan internationellt välrenommerad skara medicinare. Därför ligger konstpauserna där de ska, betoningarna är välavvägda, kort sagt: en utmärkt genomförd presentation. Ändå, denna brist på uppmärksamhet!

Så är föredraget slut och ordföranden

tackar med orden: "Very interesting, indeed. Nice data, and nice slides." Och då vet jag vad som är fel. De med automatik framförda orden "nice data, and nice slides" säger allt. Till skillnad från tidigare föreläsare brummar den påslagna overhead-apparaten tom brevid mig och på väggen breder en likaså oanvänd whiteboard ut sig. Inte skymten av staplar, diagram eller diabilider i mitt föredrag! "We need data, you know", säger en välmenande mikrobiolog till mig lite senare, "to see what's going on, otherwise it doesn't feel real".

Det har nu gått några år sedan jag befann mig i den ovan beskrivna situationen. I samband med ett fältarbete i England som rörde konstgjord befruktning, passade jag på att etablera kontakter med mina nya samarbetspartners på ett internationellt forsknings- och läkemedelsföretag. Från studier om skapandet av mänskligt liv, rörde jag mig nu mot produktionen av helt andra livsformer. Transgena djur vars tillkomst även den skedde genom konstgjord befruktning, men där djurens ägg och spermier blandades med mänskligt DNA. Ett sätt att skapa människoanpassade organbanker (Lundin 1999).

Mötet var exklusivt, enbart avsett för Europas ledande forskare inom djurtransplantationer, s.k. xenotransplantationer. Ett just påbörjat samarbete med svenska och engelska mikrobiologer och kirurger öppnade dörrarna även för mig. Detta samarbete hindrade dock inte att en etnolog var ett ytterst udda inslag – vilket framgick i deltagarförteckningen där jag rätt och slätt presenterades som "inbjuden etiker".

Sedan dess har jag ingått i flera projekt med olika slags naturvetenskapliga forskare. Men, fastän arbetet har känneteck-

nats av en vilja att åstadkomma en gemensam plattform till förståelse, uppstår det fortfarande situationer där jag känner mig malplacerad – där etnologens forskarpraxis krockar med den medicinska och naturvetenskapliga. Sådant grus i maskineriet kan vara irriterande, arbetet blir segdraget och forskarlusten avtar. ("Varför vill dom inte att jag pratar med just den här patienten?" eller "Det går bara inte att skriva denna artikel ihop!") Samtidigt är det just detta grus som ger tillfälle att stanna upp, hämta andan och för ett ögonblick lösgöra sig från ett samförstånd som stundom grumlar blicken. En sådan distansering är nödvändig. Här blir det möjligt att ånyo granska den medicinska världen med ett utifrånperspektiv. Men också att syna vad som är specifikt för den egna etnologiska disciplinen. På så vis ställs även en serie metodologiska och kunskapsteoretiska frågor på sin spets.

Medicinska bilder

Att se vad som sker, att via blicken fånga fakta, är ett viktigt arbetssätt inom naturvetenskapliga ämnen. Eller, för att återanknyta till forskaren på läkemedelsföretaget, "we need data, you know, to see what's going on". Är det ur detta behov som det speciella slags föreläsarpraxis som jag inledningsvis nämnde uppstår? Säkert är i varje fall att få möten inom medicin försiggår utan bilder. Overhead och dia är självklara inslag, vilket innebär att jag under de senaste åren har sett den ena illustrationen och framställningen efter den andra dansa fram på vita duken. Bilder av bakterier som agerar chaufförer, s.k. vektorer, för att föra in genetiskt material i en cell. Proteiner som beskrivs i termer av kroppens byggstenar och färggranna DNA-spiraler. Men här förekommer också stapeldiagram som visar efterfrågan

på mänskliga organ, likaväl som schematiska figurer av hur transgena djurorgan kan skapas för att bemöta den stora efterfrågan på donatorer.

Det är lätt att fascineras av dessa beskrivningar, av de komplicerade men ändamålsenliga processerna. Tankarna går till avancerade tekniska anläggningar och sinnrikt utvecklade transportsystem. Celler och organ som skärskådas, modifieras och förflyttas till andra enheter inom systemet, eller som plockas bort och kasseras. Talesättet "det går som på räls" dyker vid sådana tillfällen upp i mitt huvud. Givetvis måste komplexa processer förenklas för att bli konkreta och förståeliga. Samtidigt finns det något förföriskt över dessa färggranna illustrationer som gör att man lätt glömmer att en lyckad behandling inte är garanterad.

De läkare och forskare jag har mött vet att det inte finns några enkla medicinska lösningar. De är naturligtvis också medvetna om att njuren inte bara är ett reningsverk, vilket den ofta beskrivs som, utan ett pulserande organ med livsuppehållande funktion. Ej heller är det felaktiga byggstenar som knipsas bort utan levande celler från ett embryo.² Ändå tenderar de tekniska metaforerna av kroppen och det hantverksmässiga perspektivet att ta överhand. Ett intryck som kan bli överväldigande då till exempel odefinierbara diabilder, föreställande kromosomer från svårt sjuka människor, presenteras som läkarens "patienter".

Uppenbarligen finns det en längtan efter att visa vad patienternas kroppar har att förtälja; som om själva synliggörandet kunde nagla fast en biologisk verklighet. Mitt etnologiska jag vrider sig som en mask: att det är omöjligt att fånga en objektiv samhällelig verklighet har åttio-talets kulturteoretiska diskussioner lärt oss

(Clifford & Marcus 1986, Ehn & Klein 1994). Men också, vilket stundom har varit svårare att acceptera, att naturvetenskapliga fakta inte är en gång för alla givna utan kulturellt föränderliga (Jordanova 1989, Martin 1987).³

För mina samarbetspartners är en sådan konstruktivistisk insikt svårsmält, ofta rent av omöjlig att godta. Därför ligger det nära till hands att uppfatta mottot, "we need data, . . . to see what's going on", som ett i högsta grad essentialistiskt förhållningssätt. Men, kanske är en sådan tolkning förhastad. Det är möjligt att mängden av illustrationer i själva verket är ett sätt att komma tillrätta med en (oreflektad) erfarenhet av att alla fakta rymmer tolkningar. I det sammanhanget kan visualiserade data tjäna syftet att stöpa om den subjektiva blicken, att forma till synes beständiga kategorier.

Avstötning och integration

Tillbaka till gruset i maskineriet. Allt för lätt tycks det vara för etnologen att kritiskt syna medicinare i sömmarna. Men, på vilket vis yppade sig här en möjlighet att få korn på etnologen i sig själv?

En vanlig hypotes är antagandet om Den Andre. Viktiga diskussioner om normalitet och annorlundahet har förts utifrån detta perspektiv (Kristeva 1991, Said 1993, Berg 1994). Hand i hand därmed går ett etnologiskt grundantagande som vilar på humanistiska och relativistiska synsätt. Här framhålls att det som är främmande, det må vara nya maträtter, andra folkslag eller nya teknologier, alltid bemöts med misstro.

I min studie om ofrivillig barnlöshet och konstgjord befruktning (Lundin 1996, 1997) framgick att ett sådant främlingskap kan uppstå då teknik integreras i människors kroppar; när det "naturliga"

kräver "onaturliga", artificiella medel för att upprätthållas. Parallellt utspelade sig emellertid en helt annan process som pekade på att människors benägenhet att förfasa sig över teknikens onaturlighet, fann sin motsvarighet i dess integration. Då den första provrörsbarnen föddes 1978 väcktes en debattstorm om teknikens möjligheter respektive hot. I dag är konstgjord befruktning en etablerad behandling. De diskussioner som förs nu rör inte så mycket om tekniken ska hjälpa naturen på traven utan snarare *hur*. Ska man till exempel kombinera behandlingen med selektiva åtgärder som bortsorteringar av dödliga sjukdomar, eller av anlag som specifikt kön och hudfärg?

Denna process, den mentala inbäddningen, borde givetvis inte förvåna någon. Den utgör i själv verket den andra grundpelaren i den etnologiska relativismen, det vill säga postulatet att avstötning finner sin motsvarighet i kulturell glömska.⁴ Trots denna insikt vittnar mina fältdagböcker om en enögdhet som fokuserar just motståndet. Detta gäller såväl studien om konstgjord befruktning som den aktuella undersökningen om xenotransplantationer. Särskilt slående är några skisser i mina fältdagböcker genom vilka jag söker förbindelselänkar mellan etnologiska och medicinska modeller. Schematiskt visar jag att det biologiska immunsystem, där det som inte är kroppseget stöts bort, motsvaras av ett kulturellt immunsystem som avvisar allt främmande. I samma anteckningsbok har jag låtit informanter teckna sig själva och markera var någonstans i deras kroppar de biomedicinska ingreppen har gjorts, var celler har förts in respektive humana och djuriska transplantat. Dessa tankefigurer – den kulturanalytiska metaforen och informanternas självbilder – har varit

"Tvärvetenskapligt samspråk." Illustration ur Steve Jones, Genetics for Beginners, London: Icon Books 1993.

tacksamma förståelseredskap i samtalen med naturvetenskapliga forskare.

Det skulle ta ett bra tag innan jag blev varse att modellerna och bilderna var ensidiga – inte förrän jag med egna ögon fick se immunsystemet i funktion. Vid transplantation av artfrämmande organ svartnar och dör till exempel ett grishjärta som förts in i en apa inom loppet av några minuter – såvida det inte tillförts avstötningshämmande mediciner eller organismerna är genteknologiskt modifierade. Systemet kan alltså anpassas. I själva verket sker ständigt sådana biologiska anpassningar, helt utan teknisk inblandning. Som till exempel sädescellernas införlivande i kvinnans kropp, vilket jag givetvis kände till från studierna om barnlöshet.

Likväl krävdes ett drastiskt exempel från transplantationskliniken för att jag skulle få syn på samspelet mellan det kulturella immunsystemets avstötning och dess förmåga till integration. Det här innebär att såväl det biologiska som det kulturella immunsystemet är modeller som bör brukas med försiktighet.

ETNOLOGISKA PREPARAT

Omstarter

Det är så kallad "kick-off" inför ett samtal mellan människor från universitet, lands-ting, näringsliv, regering, forskningsfonder... Snabbt söker blicken igenom deltagarförteckningen. Idel okända namn.

Näst intill uteslutande medicinare och naturvetare. Två är bekanta av ett hundratal personer. Jag söker efter ett ansikte till ett av de kända namnen utan framgång. Det visar sig att både namn och ansikte numera finns på ett av läkemedelsbolagens utlandskontor. Den andra personen ska inte arbeta i min grupp. Det är bara att börja från början och småprata lite i pauserna. Vem är du, vem är jag, till vilken arbetsgrupp hör du? Jag kommer från Lund och är etnolog, ja, humanist, kulturanalytiker. Marknadsföringen både av sig själv och av etnologin har börjat.

I det som ska bli en diskussionsgrupp med lång varaktighet, nästan ett år, börjar presentationen om. Ordföranden understryker vikten av att ha humanistisk kompetens i gruppen. De etiska och kulturella frågorna måste bli ordentligt belysta. Vi berättar för varandra vilka vi är, vad vi har gjort. Man kan inte förvänta sig att någon av deltagarna har preparerats med humanistiska perspektiv så som de läkare och naturvetare vi samarbetat med under ett par års tid har gjort. Det gäller att kortfattat visa vad etnologer gör, vilken typ av kunskap vi producerar. En bra väg att gå är att säga något om vad vi hört och sett hos enskilda människor, att lyfta fram deras erfarenheter. Snabbt hitta nyckelord som brukar fungera inför en obekant publik. Betona att människors värderingar långt ifrån alltid är samstämmiga med deras handlingar. Det är inte alltid man gör det man säger att man bör. Begreppet kulturteori inger respekt.

Tjocka packar av kompendier distribueras. Återigen scannar blicken innehållsförteckningar och sammanfattningar. Sökande efter replipunkter, något väl bekant att anknyta till. Det visar sig snart att även detta är en omstart. Här handlar det om nya saker, nya problem att ta ställning

till. Och det måste gå fort. Hastighet och högt tempo är självklara plusvärden. Eftertänksamhet och långsamhet förväxlas lätt med okunnighet. Dessbättre har en hel del naturvetenskaplig kunskap lagrat sig genom åren och de elementära begreppen är bekanta och självklara. Som tur är behöver frågor som "vad är mitokondrie-DNA" inte ställas.

Bland idel obekanta kan man inte vila i samförståndets snabba ögonkast en enda sekund. Den fördelen har de andra. En del känner varandra sedan tidigare och gör de inte det, känner de igen varandras verksamhet. Men jag måste snabbt förstå vad som finns bakom det genrespecifika talet och fundera över vad jag kan bidra med. Naturligtvis använder etnologer och humanister också ett kodifierat språk som många gånger kan vara svårt att tränga igenom för en utomstående. Modiga medicinare som kommit till våra forskarseminarier har efteråt skrivit e-post och frågat vad en diskurs egentligen är för något. Eller konstruktion? Och hur arbetar etnologer, vilken är vår metod?

Något lite vana vid att vara ensamma i en annan vetenskaplig kontext, har vi väl blivit, vi etnologer som arbetar tvärvetenskapligt och ämnesöverskridande. Men att så ofta vara tvungen att börja från början, att återigen presentera etnologi och kultur och humanistiska perspektiv, kan kännas tungt och ensamt.

Det finns emellertid andra, underbara omstarter. Tillfällen då man lyckönskar sig själv till att arbeta inom en disciplin som hela tider erbjuder möjligheter att lära sig nya saker. Hela världen ligger framför en som ett oändligt fältarbete. Varsågod och lär, varsågod och lyssna!

Tänk att få sitta i en föreläsningssal och bara lära sig! Inga krav på tentamen och kunskapsredovisning. Inga krav på att,

som i situationen ovan, snabbt orientera sig och visa vad man går för och snabbt tillägna sig något bortom okända ord och begrepp. I föreläsningssalen får den främmande fågeln bara lära sig. Uppbyggnaden av DNA. Kromosomer och vektorer. En ny skimrande värld breder ut sig. Poetiskt vackra syns livets innersta byggstenar. Från tidigare forskning minns jag med förtjusning pedagogiskt suveräna, ytterst klargörande beskrivningar från en sida av livet som knappast kan betecknas som poetiskt vackert: föreläsningar i rättsmedicin.

Tänk att få gå runt i laboratorier eller för den delen, delta i en så skakande upplevelse som en obduktion, att med hjälp av en kunnig och professionell guide få sitt vetande utökat. Alla frågor är tillåtna. Det är klart man inte förstår allt, det här är en ny verklighet för humanisten. Genomgående har intresset, välviljan och tillmötesgåendet varit stort för den främmande kollegan som valt att intressera sig för den medicinska verksamheten. I vilka andra jobb än etnologens, brukar jag då tacksamt fråga mig, får man sådana chanser att lära sig nya saker, att börja om från början.

Släktträd

En påfallande likhet mellan genetiker och etnologer är intresset för släkt och släktskap. Via den antropologiska litteraturen har vi lärt oss hur släktskapssystem ritas upp, cirklar för kvinnor, trekanter för män. Ett snedstreck över döda släktingars geometriska symbol. I vidsträckta nät avbildas blodsbandens relationer i syfte att klargöra rättigheter och skyldigheter i utvalda sociala och kulturella system. Etnologer ritade kanske inte släktskap i samma utsträckning som antropologer, men intresset för slakten delar vi med dem. Släkt är

en viktig kategori i vår sortering av det levda livet. Släkt uppfattas a priori som betydelsefull för individen.

När genetikerna å sin sida ritade släktträd, de kallas med genetiskt språkbruk för "pedigrees", ger det därför ingen känsla av omstart för etnologen. Detta känner vi igen. Det är cirklar för kvinnor och det faktum att män i stället ritades med fyrkanter hindrar inte en omedelbar förståelse. Samma slags sneda streck över de dödas symboler. Det genetiska släktträdet innehåller också information om dödsorsak för att klargöra eventuell ärftlighet i sjukdomsbilden.⁵ Trots att genetikern och etnologen söker efter olika saker i människors genealogi kan vi förenas i den västerländska tanketradition som betonar blodsbandens betydelse (Strathern 1992, Åkesson 1997a). Släkt som kategori befinner sig i skärningspunkten mellan natur och kultur och blir en bra mötesplats för naturvetenskap och humaniora.

Preparat

Kulturanalytiker talar gärna i termer av kroppen som text (Rabinow 1996, Lundin & Åkesson 1995). Själv använde jag mig av detta sätt att tänka i mitt arbete med döda kroppar (Åkesson 1996, 1997b). Intressant nog används textmetaforen också av genetiker, men här med en annorlunda innebörd. I genetiskt avseende är det arvsmassan som liknas vid en text, där DNA skrivs och läses som olika bokstavskombinationer. Både utifrån en kulturanalytisk och en naturvetenskaplig kunskapstradition representerar specialistläkaren/genetikern den professionella uttolkaren, den som besitter kompetensen att läsa kroppens fördolda text. Så kan analys av arvsmassans DNA bl.a. användas för att avslöja sjukdomars inre logik, eller för att fälla eller fria en människa från misstanke

om brott. Frågan är emellertid hur den person vars kroppsliga text blir dechiffrerad förhåller sig till tolkningen (Martin 1987, Rapp 1993).

Det är här etnologen kommer in i bilden. Genom långa samtal med patienter, sjuka människor så väl som friska anlagsbärare, försöker vi fånga den enskildes upplevelse. Uppfattas den genetiska informationen som ett hot där kroppen blir en fiende, en opålitlig tidsinställd bomb som när som helst kan brisera? Eller kan hoppfullhet och tillförsikt bli frukten av att på detta sätt få kunskap om vad framtiden bär i sitt sköte?

I medicinens värld är preparaten viktiga redskap för förståelsen av sjukdomar. Genom olika tekniska processer skapas paraffinkuber med cell- eller vävnadsprover, så kallade biopsier, från exempelvis tumörer. Andra processer leder fram till att synliggöra den mäktiga DNA-strukturen. Det är lätt att tro att patienten på detta sätt förvandlas till preparat, att människans hela storhet abstraheras till celler utsmetade på ett objekglas i mikroskopet. I kontrast till detta kliniska förfarande står den etnologiska intervjun. I intervjun ska den individuella erfarenheten ges röst och utrymme. Här ska människan i all sin komplicerade sammansatthet göras rättvisa.

Men skillnaden mellan medicinska detaljstudier och etnologisk strävan efter helhet är inte så avgundsdjup som man kan tro. I intervjusituationen försöker etnologen visserligen att få med så många aspekter av livet som möjligt. Men i samtal med sjuka människor är det svårt att undgå att sjukdomen tar överhand. Det beror långt ifrån alltid på att informanten driver samtalet åt detta håll. Envist kan intervjuaren återvända till det sjuka, jobbiga och begränsade när informanten

själv hellre velat tala om allt som ändå är möjligt, trots sjukdomen. Strävan efter att sortera, klassificera och skapa begripliga, analyserbara sammanhang gör att helheten ibland får ge vika för den del av livet som själva sjukdomen utgör.

I självkritiska diskussioner inom vårt forskningsprojekt har vi många gånger sagt oss att den idealiske läkaren, den som lyssnar och förstår, är den verkliga humanisten. Cellproverna, kromosomanalyserna och allt det andra är då blott redskap för den som vill bota och hjälpa. På motsvarande sätt skapar etnologerna sina redskap för förståelse där liv förvandlas till text. Det samtal som utspelade sig mellan etnologen och informanten, livligt, engagerat, sökande, tveksamt eller till och med avogt, transkriberas så småningom till text och det mångdimensionella blir endimensionellt. Men också lättare att hantera. Med utgångspunkt i den producerade texten analyseras ord och meningar noggrant.⁶ Med den transkriberade intervjun skapar etnologen sitt eget preparat. En abstraktion av ett levande sammanhang, inte av celler på glas, men väl av liv på papper.

VEDERMÖDOR OCH BELÖNINGAR

Vilken är lärdomen som kan dras ur ovanstående reflektioner om vetenskapen på tvären? Eller snarare lärdomarna, för helt visst är de många.

Erkännas bör att vi har tillägnat oss en viss ödmjukhet. Allt för lätt förblir den etnologiska reflexiviteten oprövad. Naturvetare pekas gärna ut som handens arbetare utan insikt om objektivitetens omöjlighet, medan humanister bär en gloria av intellektuell självinsikt. Mot den bakgrunden är korrektiven från just det medi-

cinska fältet lärorika. De synliggör vår egen, humanvetenskapliga subjektivitet.

Att såväl naturvetare som humanister längtar efter tydlighet och enkla strukturer behöver inte slås fast fler gånger. Likväl kan det vara värt att peka på hur detta kan ske. I sökandet efter Sanningen Om Människan finner läkarnas behov av diagram, preparat, reaktionsscheman och släktträd, sin motsvarighet i kulturanalytikerns kategorier, metaforer och textualisering av levd verklighet. I detta modellerande hamnar lätt verklighetens komplexitet i skymundan. Det syns inte att bakom diabolernas staplar och figurer finns verkliga människor. Ej heller framgår det att teckningar av den egna kroppen eller prydligt utskrivna intervjuer egentligen är en förenkling av ytterst sammansatta erfarenheter. Det innebär alltid en reduktion att göra människor till dokument.

Under tvärvetenskapligt arbete händer det att man får hemlängtan – till institutionen, till kollegerna, till språket. Det är arbetsamt att starta om, att förhandla, att samarbeta, att skriva texter tillsammans över ämnesgränser. Men vi längtar också bort. Ibland känns inomvetenskapliga sammanhang tråkigt förutsägbara. Otåligt kan man sitta och vänta på att få höra och lära sig något nytt, bortskämda som vi har blivit med ny kunskap utifrån.

Att göra vetenskap tvärs över ämnesgränserna innebär en ständig pendling mellan hem och bort. I nyfikenheten på de andra sammanhangen lurar faran av att tunnas ut, att mista sin ämnesidentitet. Det är lätt att tappa självförtroendet om man ofta befinner sig i en lärlings-situation, är den som inte vet, är amatören. Det är då man måste återvända hem, hitta tillbaka till sitt etnologiska fokus och sin professionalitet. Att bedriva tvärvetenskap kräver nämligen fasta ämnesidentiteter.

Det ställer självklart krav på forskare som är öppna och lyhörda för varandras perspektiv. Men den inomvetenskapliga grunden måste vara solid. På samma sätt som vi förväntar oss gedigen medicinsk expertis, förväntar sig läkarna en motsvarande etnologisk. Det är då vi kan lära av varandra och belönas med nya insikter, vedermödorna till trots.

NOTER

- ¹ Vår forskning är finansierad av 1: Riksbankens Jubileumsfond. I detta projekt "Genetik, genteknik och vardagsetik" ingår, utöver artikelförfattarna, etnologerna Cecilia Fredriksson och Malin Ideland samt genetikerna Ingrid Frykman och Ulf Kristoffersson (klinisk genetik). 2: Juvenile Diabetes Foundation & Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. I detta projekt "Treatment of Diabetes by Transplantation of Porcine Islets" medverkar fem forskarlag varav fyra består av medicinska specialister så som transplantationskirurger och immunologer och det femte av etnologer. Det femte delprojektet kallas "Cultural Perspectives on Xenotransplantation" och här ingår, förutom artikelförfattarna, etnologen Markus Idvall och transplantationskirurgen Annika Tibell. Denna artikel har granskats med naturvetenskaplig och medicinsk blick av Ingrid Frykman och Ulf Kristoffersson.
- ² Att sådana termer utgör metaforer är dessa läkare väl medvetna om. Deras forsknings- och behandlingsmetoder grundar sig sällan på tanken om människan som blott en biologisk apparat, utan är istället sprungen ur ett stort mått av empati och omtanke om svårt drabbade människor.
- ³ Det innebär, som Donna Haraway pekar på, att all slags fakta är teoriladdad, att teorier är värdeladdade och värderingar berättelseladdade (Haraway 1989:79).
- ⁴ Kulturell integration är naturligtvis ingen given process vilket bl.a. etnicitetsproblematiken visar med tydlighet.
- ⁵ Lisbeth Sachs har en ingående diskussion av genetiskt släktskap och hur det genetiska släktträdet används för att klargöra eventuell ärftlighet vid bröstcancer (Sachs 1998:55ff).
- ⁶ Georg Drakos ger i sin avhandling prov på en

ytterst noggrann och dessutom tvåspråkig transkribering (Drakos 1997). En sådan elaborerad transkription där tonfall och liknande markeras enligt ett särskilt system har jag inte använt. Mina intervjuutskrifter ser ut som vanlig text i dialogform.

LITTERATUR

- Berg, M., 1994. "Betty Mahmoodys oförklarliga huvudvärk. Populärorientalismen och behovet av Den Andre." I: *Kulturella Perspektiv* 4:1994.
- Clifford, J. & Marcus, G., 1986. *Writing Culture. The Poetics and the Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Drakos, G., 1997. *Makt över kropp och hälsa. Om leprasjukas självförståelse i dagens Grekland*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Ehn, B. & Klein, B. (red.), 1994. *Från erfarenhet till text*. Stockholm: Carlsson.
- Haraway, D., 1989. *Primate Visions: Gender, Race, and Nature in a World of Modern Science*. London: Verso.
- Jordanova, L., 1989. *Sexual Visions: Images of Gender in Science and Medicine between the Eighteenth and Twentieth Centuries*. London: Harvester.
- Kristeva, J., 1991. *Främlingar för oss själva*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundin, S., 1996. "Makten över kroppen." I: Lundin, S. & Åkesson, L. (red.), *Kroppens tid. Om samspelet mellan kropp, identitet och samhälle*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundin, S., 1997. *Guldägget. Föräldraskap i biomedicinens tid*. Lund: Historiska Media.
- Lundin, S., 1999. "The Boundless Body. Cultural Perspectives on Xenotransplantation." I: *Ethnos*, Vol. 64:I, 1999.
- Lundin, S. & Åkesson, L., 1995. "Att skapa liv och utforska död." I: *Kulturella Perspektiv* 1:1995.
- Martin, E., 1987. *The Woman in the Body: A Cultural Analysis of Reproduction*. Boston: Beacon Press.
- Rabinow, P., 1996. *Making PCR. A Story of Biotechnology*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Rapp, R., 1993. "Accounting for Amniocentesis." I: Lindenbaum & Lock (ed.), *Knowledge, Power & Practice: The Anthropology of Medicine and Everyday Life*. California Press.
- Sachs, L., 1998. *Att leva med risk. Fem kvinnor, gentester och kunskapens frukter*. Gedins Förlag.
- Said, E., 1993. *Orientalism*. Stockholm: Ordfronts förlag.
- Strathern, M., 1992. *After Nature: English Kinship in the Late Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Åkesson, L., 1996. "Döda kroppars budskap." I: Lundin, S. & Åkesson, L. (red.), *Kroppens tid. Om samspelet mellan kropp, identitet och samhälle*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Åkesson, L., 1997a. "Klona skapelsens krona." I: *Källa 49 - Klona skapelsens krona*. Stockholm: Forskningsrådsnämnden.
- Åkesson, L., 1997b. *Mellan levande och döda. Föreställningar om kropp och ritual*. Stockholm: Natur och Kultur.

SUMMARY

Gene Ethnology

All forms of fieldwork put the researcher in a number of tricky situations. Our project "Gene ethics, gene technology, and everyday ethics" is no exception. It involves well known difficulties such as the impossibility of "going native" coupled with ethnocentrism, but also representation critique and reflexivity. The work in our cross-disciplinary project brings several of these questions of method and analysis to the fore at the same time as new questions arise. What does it mean, for example, that our field is pervaded by the special status that advanced medical research is ascribed? And how do we handle the fact that not only empirical data but also analytical tools are provided in this way? Namely that physicians, geneticists and microbiologists on the one hand are informants (as are their patients who are interviewed by us), and on the other hand are partners in our joint research work. A difficulty in separating what is the collection of knowledge from what is the production of knowledge emerges here. To do science across disciplinary boundaries entails a constant shuttling between home and away. This makes demands on researchers who are open and sensitive to each other's perspective, but also, to a high degree, on researchers with stable disciplinary identities. The intradisciplinary foundation must be solid.